3 1761 04389 7370

O

DNIU Śgo JANA w POZNANIU

Y

O SYSTEMACIE POŻYCZKI

MAIĄCYM BYDŹ USTANOWIONYM

DLA

PRUSS-POŁUDNIOWYCH

Józef Łukaszewicz

PRZEZ

J. L. SZWARCA,

...ARZA KROLEWSKIEY POŁUDNIOWO-PRU-SKIEY REGENCYI.

HG
3729
P62598
1802
c. 1
ROBA

w POZNANIU 1802.

W DRUKARNI DEKIERA Y JEGO KOMPANII.

Presented to the

LIBRARY *of the*

UNIVERSITY OF TORONTO

by

John Stanley

O

DNIU Śgo JANA w POZNANIU

Y

O SYSTEMACIE POŻYCZKI

MAIĄCYM BYDŹ USTANOWIONYM

DLA

PRUSS-POŁUDNIOWYCH

Józef Łukaszewicz

PRZEZ

J. L. SZWARCA,

KONSYLIARZA KROLEWSKIEY POŁUDNIOWO-PRUSKIEY REGENCYI.

W POZNANIU 1802.

W DRUKARNI DEKIERA Y JEGO KOMPANII.

LIBRARY
JAN 18 1996
UNIVERSITY OF TORONTO

Gdy mieszkańcy prowincyi zawieraiącey w sobie 800,000 dusz, 1200 miasteczek i wsiow szlacheckich, ktorych szacunek gruntowy ogołem więcey 40 milionow talerow wynosi, do miasta mierney wielkości ziadą się, załatwiać w nim swoie pieniężne interessa całego roku w czasie trzech lub czterech dni; ziazd takowy nadaie miastu temu niezwyczayną postać pełną życia i czynności; obywatelowi spokoynie się przypatruiącemu rozmaitą przynosi korzyść, a odległemu czytelnikowi daie przez opis obfitą do uwag i zabawki materyą.

Takowy widok czyni Poznań co rok pod czas uroczystości Ś. Jana, począwszy od dnia 24. aż do 28. Czerwca; w tym krotkim przeciągu czasu wszystka Szlachta i bogaci Mieszczanie zieżdżaią się tu z Powincyi całey, liczyć lub odbierać pieniądze i zawierać wszelkie gatunki

kontraktow, iakie tylko chęć ich obywatelskich interessow sądzi bydź potrzebne. Jest to zwyczay, ktory wygoda od wiekow wprowadziła dla ułatwienia odbytu interessow! w tych dniach wzrasta massa ludności, miernie rachuiąc, od 20,000, aż do 32,000 dusz; z którą liczba koni w dosyć rownym podnosi się stosunku. *)

Mieszczanie sposobią się do przyięcia tak wielu gości; każdy gospodarz, nie wyłączaiąc nawet stanu znakomitszego, przenosi się pod dach, aby zyskał 10 do 100 talerow za naięte iuż cztery niedziele wprzod pokoie. Piekarze i Rzeźnicy, Piwowarowie i Szynkarze krzątaią się około przysposobienia dostatecznych składow

*) Regestra akcyzy i konsumcyi są tu iawnym dowodem. W Marcu r. b. wynosił w Poznaniu podatek czopowy z piwa 578 tal. 1 dobr. 7 fen., akcyza zaś od rzezi 585 tal. 5 dobr. gr. 4 fen. Przeciwnie w miesiącu Czerwcu, w ktorym przypada Ś. Jan, pierwszy podatek wynosił 854 tal. 23 dobr. gr. 2 fen. a drugi 1300 talerow 18 dobr. gr. 8 fen. Co do wodki proporcya iest wprawdzie odwrotna, gdyż akcyza iey wynosiła w miesiącu Marcu 803 tal. 13 dobr. gr. 4 fen. a w miesiącu Czerwcu tylko 694 tal. 13 dobr. gr. 3 fen.; gdy zaś w zimie konsumcya tego gorącego trunku iest dwa razy większa iak w lecie, przeto proporcya ta iest także dowodem powiększoney massy ludności.

dla tak wielkiey ludności. Kupcy, i Aptekarze wyciągaią z xiąg swoie rachunki. Naczelnik zgromadzenia sprawiedliwości rozdaie między iego współczłonkow zlecenia do przyimowania tranzakcyow. Justyc-Kommissarze podpisuią swoie likwidacye, i zaostrzaią swoie piora. Doktorzy strzygą papiery na recepty. Cukiernik Tobiaszewski i Lyza z ciasteczkami rozbiiaią swoie namioty na ulicy Wilhelmowskiey. Sludzy sądowi powracaią z swych powiatow nazad do stolicy, dla lepszego dopełnienia swych zleceń, ponieważ pewni są, iż znaydą tu na Ś. Jan tego lub owego, ktorego prożno długo szukali. Chór muzykantow tuteyszych stroi swoie instrumenta; zgoła, publiczne zalotnice, ktorych cech powiększa się ieszcze bardziey około tego czasu przez siostry z Berlina, Warszawy i Wrocławia, rozkładaią swoie toalety uroczyste w nadziei bogatego żniwa, *) a żydzi, z przyrodzenia na fa-

*) Policya roztrząsaiąca czasem stan zdrowia tych nieszczęśliwych stworzeń, ktorych klassa w stosunku liczniey-sza iest w Poznaniu iak w Berlinie, kazała pod czas rewizyi krotko przed Ś. Janem aresztować iednę z nich dla bezpieczeństwa publiczności, lecz ta nieszczęśliwa prosiła bardzo, żeby ią przynaymniey przez Ś. Jan od aresztu uwolniono, aby nieutracała zysku żniwa tego.

ktorow przeznaczeni, otaczaią iak gdyby roy pszczoł te liczne kupy, wystawiaiąc razem z niemi żywy obraz wygórowaney chęci mieyskiego zarobku. Polscy i niemieccy Komedyanci, Optycy, i Dentyści, Wirtuozy, Pragska kapela i dudy, Jeźdzcy biegli w sztuce swey, Przekupniarze z pieśniami i rozmaitymi sztukami, dzikie zwierzęta i figury woskowe, kupcy z towarami Lugduńskiemi, niedźwiedziarze i sylweciarze, biali murzyni, olbrzymi i karłowie, bankierowie i fechtmistrzowie, *) szklarze, malarze, kuglarze tańczący na lenach; naprawiacze porcelany i t d. wszystko to przyieżdża, wieżdża i ciśnie się do miasta, korzystać przynaymniey z małey cząstki massy pieniędzy między ludźmi krążących. Krotko mowiąc, ledwo zacznie się wieczor poprzedzaiący uroczystość, aż zaraz śpieszą się ze wszystkich stron mieszkańcy okolic

*) Pan Miartini i iego żona, tudzież Jeymć Panna Cenni, Śpiewaczka, wzywali publiczność przez obwieszczenia na rozmaite koncerty, ktore mało iednak były odwiedzane, lubo ich talenta szczegulniey zaś głos Pana Miartyniego pod czas Opery Buffa zasłużył był na ukontentowanie Publiczności. Polski teatr pociągał na siebie powszechną baczność narodu, ktory oprocz tego wielką ma miłość do muzyki.

w rozmaitych zamiarach do stolicy, meszczyźni — kupować lub przedawać dobra, starać się o dzierzawy, zaciągać pożyczki, płacić lub odbierać prowizye i wypróżniać przytym butelki. Kobiety — używać zabaw wszelkiego gatunku, ktorych im miasto dostarcza w tak wielkiey liczbie, że ledwo długość dnia zdoła obiąć ie wszystkie.

Kto ma sprawy, stara się pod czas Ś. Jana dowiedzieć się o stanie ich, lub opatrzyć swego Mandataryusza instrukcyami na cały rok; kto zaś bez interessow do miasta przyieżdża, co się rzadko zdarza, patrzy tylko zabaw.

Zakupienie potrzeb gospodarskich, odmiana garderoby i stroiow, przyięcie nauczyciela lub tancmaystra dla dzieci, nawet czytanie gazet, zgoła, wszystkie gatunki interessow niekoniecznie nagłych odkładaią się do Ś. Jana; co mowię, chorzy nadto odlegli od doktora i nie będący w stanie opłacania drogich podroży, ieżeli ich choroba do długich niemocy należy, zwłoczą swoie kuracye do Ś. Jana dla zyskania lekarskiey pomocy za tańsze pieniądze.

W sam Ś. Jan rano miasto zdaie się bydź nowo zaludnione; mieszkańcy mieyscowi giną w wielkiey liczbie cudzoziemcow, ktorych na-

głość interessu ustawicznie po ulicach tu i owdzie oprowadza. Z każdego okna widać nowe twarze; stare zaś znaiome dobrze do tylnych przenoszą się pokoikow. Bogatsza Szlachta obiera stancye w rynku i na ulicy Wilhelmowskiey; mniey bogata szuka pomieszczenia w naybliższych ulicach, i tak rozciągaią się stancye w stosowney odległości aż do przedmieściow. Z każdego domu słyszeć się daie brzęk wysypanych pieniędzy, ginąc w szeleście przybranych rozmaicie ekwipażow i karet, w których damy w neglizu rannym od kamienicy do kamienicy swoie przybyłe przyiaciołki odwiedzaią, z niemi długie przed obiadem chwile na rozmowach trawią, lub zakupuią część wdzięków na wieczor w sklepach galantericzych: mężowie zaś obracaią się za swymi dłużnikami, lub o kontrakty się umawiaią, a ieżeli więcey płacić muszą, iak pieniądze, ktore z sobą przywieźli, wynoszą, na ten czas zagłębiaią się w spekulacyach, iakim sposobem i gdzie dostać summę brakuiącą, co przy małey w proporcyi massie krążących pieniędzy gotowych nie iest w samey rzeczy bagatelą. Żydzi w podartych płaszczach, ktore ledwo para łat w całości utrzymuie, dźwigaią za Possesso-

rami idącymi przodkiem w parądnym stroiu, potężne wory pieniężne z miną pełną chluby, okazuiącą, iak bardzo ci ubodzy szachrowie poczytuią sobie za chonor, że niosą za niemi Bożka, Mammona, lub latają udyszeni z hypotekami, szukaiąc w ostatnim momencie summ, od ktorych procencik za ich starunek uszczęśliwiłby ich na całe życie, gdyby się proiekt udał, co się rzadko zdarza. Nic nie iest śmiesznieyszego iak oduręzałość, z iaką wiele ludzi nie maiący żadnego wyobrażenia biegu stałey hypoteczney pożyczki podeymuie się tego interessu w nadziei znacznego zysku.

Potrzebuiący pieniędzy dowiaduie się nayprzod z trzeciey ręki o nazwisku tego, ktory się stręczeniem pieniędzy zatrudnia, i niesie do niego swoie dokumenta. Ten przyrzeka donieść mu w kilka dni o wyraźney odpowiedzi wierzyciela maiącego podobno gotowe pieniądze do pożyczenia, daie dokumenta faktorowi; ten znowu powiada, że wie o osobie, od ktorey zaraz pieniędzy dostać można. Faktor wymawia sobie za fatygę parę procentow, ktorymi dzieli się z kilku pomocnikami, i oddaie znowu papiery trzeciemu słyszącemu o czwartym, ktory mieć

ma pewną wiadomość o osobie, ktorey ofiarowano wielki kapitał do pożyczenia pod słusznymi warunkami, to iest: po 10 procentu odciągnionego od kapitału. Od tego odbiera ie znowu piąty a z iego rąk pewnie i szosty stręczyciel, ten zaś bieży bez thu z papierami do owego człowieka, z ktorego ręki wyszły. Spostrzega on z zadumieniem swoie własne dokumenta, miarkuiąc, że iest wydany; atoli nie śmie ich zatrzymać, lecz odbiera ie dopiero tym samym kołem z ręki swego Faktora na powrot z tą wiadomością: że wierzyciel niewidzi bezpieczeństwa, lub że kapitał iuż iest zamowiony. Żaden z traktuiących oprocz swego poprzednika niewie nic o prawdziwym związku rzeczy, i tak nieraz powtarzaią te osoby oprocz pierwszego i ostatniego Aktora to samo głupstwo śmieszne.

Około godziny 11. strumień umawiaiącey się publiczności ciągnie się do Regencyi, ktora zdaie się bydź giełdą kupiecką, gdzie w pierwszych obydwuch dniach tranzakcyi strony umawiaią się wprzod, potym dopiero sądowne następuią opisy. Wielki zgiełk tysiącznych głosow w polskim, niemieckim, łacińskim i francuzkim ięzyku ogłusza Oficyantow przymuszo-

nych wśrod takowego szelestu swoie wykonywać obowiązki. Kupa suplikantow szturmuie do Prezydenta z petytami potrzebuiącymi prędkiey rezolucyi. Jedna część trzyma depozyt w oblężeniu, chcąc odbierać pieniądze, ktore wprzod z banku sprowadzone bydź muszą; iest to pospolitym grzechem narodu, że nawet naglące interessa do ostatniey odkłada godziny; ztąd pochodzi, że prozby o exekucye, o areszt, o zapisanie, o udzielenie hypotecznego attestu, o zezwolenie na pożyczkę i t. d. w ten czas dopiero podią, kiedy Ś. Jan iuż się zaczyna, i iedno *Citisime* goni drugie! Ledwo godzina południowa zdoła wstrzymać na mały czas to powszechne nalenie! Wesołości stołu uważaią się tu tylko iako dopadkowe rzeczy; żądza pieniędzy przytłumia nawet pragnienie wina, skoro się obiad skończy, zaczyna się znowu ten sam nacisk intressow, i ciągnie się, dopoki nieuderzy godzina widokow teatralnych, pod czas ktorey Bogusławski *) i Chiaryni lub Kolter i Gabrieli wzy-

*) Jmć Pan Bogusławski, Dyrektor teatru polskiego, dawał roku przeszłego i teraźnieyszego na Ś. Jan polskie reprezentacye na teatrze umyślnie do tego w raytszuli Geislera wystawionym. Ugodził się z uprzywileiowanym dla Prus południowych Dyrektorem teatralnym:

waią publiczność zatrudnioną do milszych uciech, kończąc tym sposobem poważne interessa dzienne. Wszyscy Antreprenerowie publicznych zabaw tak się urządzili, że sobie nieprzeszkadzaią w czasie, i że publiczność w iednym dniu wszystkie te widoki odwiedzić może; wieczorem kończy się o godzinie 10tey komedya, a zaczyna się pignik dla skrocenia nocy. Takowe urządzenie na tym większą zasługuie pochwałę, ile że wielka część gości Świętoiańskich prawnie chciwie nie uciech wieyskich, ponieważ przez

JP. Doebbelinem, na summę 800 tal. i otworzył swoy teatr. Publiczność wsparła go tak w iego przedewzięciu, iż pierwszego zaraz wieczora przez składkę zupełnie był wynadgrodzony. W samey rzeczy zasługuie on na pochwały narodu. Jego towarzystwo, prawnie ostatnie polskie, gra w ogulności bardzo pięknie; iego składność zbliża się do lekości francuzkiey. Garderoba iest dosyć wspaniała. Dawał po większe części operety i sztuki Pana Kotzebue, ktore sam na polski ięzyk przetłomaczył, zapewne w tym celu, aby żabawił także niemieckich mieszkańcow. Znaiący się na polskiey literaturze zapewniaią, iż teatrowi polskiemu niebrakuie także sztuk oryginalnych.

Parter a zwłaszcza iego pięknieysza połowa, była aż do dnia ostatniego nader wspaniałą i liczną, czyniąc widok, przy ktorym spektator choć nieumieiący ięzyka przypatrywał się także chętnie teatrowi.

cały rok żyią na wsi, lecz zabaw mieyskich, ktorych czas krotki z mądrą oszczędnością użyty bydź musi.

Kto tańczyć nielubi, używa pięknego wieczora na promenadzie lub na lodach w namiocie na ulicy Wilhelmowskiey, gdy podrożni muzykanci i Liryści wygrywaią swoie serenady pod oknami tu i owdzie poźno ieszcze oświeconymi.

Ze wszystkich szynkowniow i zgraiow, ktorych liczba bardzo iest wielka, wychodzi odgłos muzyki nawet i dudow z dzikim wrzaskiem tańczących pomieszaney. Tu i owdzie taczaią się piiani, wyśpiewuiąc dwutonne piosneczki, ktore niższa klassa narodu w tym tylko stanie śpiewa.

Drugi i trzeci dzień podobny iest zupełnie do pierwszego. Ten sam zgiełk na ulicach co w sądowey izbie! pieniądze i zabawy są wielkie mi sprężynami utrzymuiącymi tę massę w ustawicznym poruszeniu. Każdy stara się zakończyć iak nayprędzey swoie interessa, i umyka z drogiego bruku. Szczegulniey rynek, ktory iest mieyscem targu znaczney wielkości, wesołą wystawia scenę. Cała powierzchnia okryta iest wozami, na ktorych wieśniacy żywność na targ przy-

wożą, kramami, poddaszkami, owocami, i produktami wszelkiego gatunku, tak dalece, iż słudzy Policyi z trudnością drogę wolną do przeiazdu uformować potrafią, na ktorey prawie co moment powozy się zatrzymuią. Tysiące pieszych ludzi z ciężkością się przedzieraią między tłumem powozow. Wszędzie znoszą towary i worki z pieniędzmi. Młodzi eleganci w nowych gustownych karyolkach lub iak uczeni iezdcy prezentuią się damom trawiącym w oknach otwartych długie godziny ranne lub przypatruiącym się często spokoynie na zmudne zatrudnienia mężow. Na Regencyi powiększa się nacisk coraz bardziey w trzech dniach następuiących. Zaczynaią się opisy tranzakcyine, lecz w każdym dniu daie się także czuć coraz większy niedostatek pieniędzy wstrzymuiący prędki bieg interessow, i pomnaża się kłopot. Possessor dobr czuie się bydź szczęśliwym, że zaciągnął wielki kapitał, lubo musiał pozwolić na odciągnienie 10 procentu od kapitału, musiał zapłacić koszt za sprowadzenie pieniędzy, przeiąć wszystkie sądowe, extrasądowe koszta i niektore małe podarunki; ale co to szkodzi! kiedy tylko są pieniądze, i leżą dla niego gotowe; lecz niech

wstrzyma liczenie ich iaka mała wątpliwość przy zapisaniu summy w xięgę hypoteczną, ktorey w 48 godzinach załatwić niemożno; aż zaraz cała koley interessow ukończonych iuż tak daleko, iż tylko płacić potrzeba, wstrzymuie się. Okoliczność takowa zatrzymuie często w Poznaniu mimo ich woli więcey 300 osob, z ktorych iedna na drugą czeka, lubo iuż dawno miasto od swych świętoiańskich gości opuszczone zostało, i przeklina sprawcę swego zmartwienia, gdyż każdy w nadziei powziętey od pierwszego aż do ostatniego Faktora, że dostanie pieniędzy w dniu przeznaczonym, zawarł gdzieindziey kontrakt, obowiązawszy się pod umowionym zakładem do zapłacenia summy kontraktowey w przepisanym terminie. Nareszcie załatwia się wątpliwość, otwieraią się sądki, strumień srebrny płynie przez suche pola, rozlewaiąc się po setnych małych kanałach, ktore coraz się bardziey zmnieyszaią, aż nakoniec giną iak kurzawa w prochu, nieczyniąc żadnego szczegulnego pożytku.

Wszystkie te nieprzyzwoitości, ktore ieszcze bardziey stałyby się przykrzeyszemi, gdyby masa cyrkuluiących pieniędzy corok zmnieyszać się

miała, są powiększey części skutkiem dnia Ś. Jana, przyiętego za termin powszechny liczenia i rachunkow. Prawda iest, że takowe urządzenie wiele czyni korzyści w kraiu, w ktorym właściciele i possessorowie dobr tak rozproszeni mieszkaią. Każdy pewny iest, że swego dłużnika lub wierzyciela na S. Jan w Poznaniu zastanie, tu iest skład dokumentow ściągaiących się do wszystkich dobr całey prowincyi, tu są urzędnicy w każdym momencie gotowi do nadania umowom stron prawney ważności, czas dla mieszkaiącego na wsi iest wygodny, i kto w dniach tych użył go do załatwienia swych interessow, może bydź wolny od podroży przez cały rok. Atoli wszystkie te korzyści nieodpowiadaią szkodzie, ktorą każdy potrzebuiący do swych interessow obcych pieniędzy ponosi. Pieniądz iest towarem, ktorego cena iak każdego innego artykułu handlowego, ktorego się szuka, tym bardziey się podnosi, im bardziey się do niego ubiegaią. Gdyby interessa w całym roku tak były podzielone, iak w innych pruskich prowincyach, możni Possessorowie dobr niebyliby przymuszeni nawet przy bezpieczeństwie przyzwoitym, ktore pożyczaiącemu zaręczyć mogą,

wpadać w ręce lichwiarzow wymuszaiących na nich po 10 procentu od kapitału, i takie warunki, iakie im się tylko podobaią, na ktore pozwolić musi każdy potrzebuiący posiedziciel, bo gdyby pieniędzy nie dostał, strata dla niego byłaby pewnie większa nad tę ofiarę, ponieważ byłby przymuszonym, oddać swoią wieś zastawnikowi w prowizyi od summy bynaymniey nieodpowiadaiącey szacunkowi iey. Wszystkie prawa niepotrafią nic przeciw takowemu lichwiarzowi, bo ten każe sobie ustąpić pożyczoną trzeciemu i w xięgdze hypoteczney zapisaną summę, używaiąc potym swego łupu bezpiecznie.

Ale nacisk szukaiących pieniędzy nie iest sam przyczyną owych twardych warunkow; istotny niedostatek krążących w prowincyi gotowych pieniędzy, także przez wiele okoliczności upadły kredyt narodu zdaie się do tego przykładać w rownym stopniu. Przeto iest powszechnym życzeniem, aby temu złemu przez wprowadzenie trwałego systematu pożyczki zapobieżono; interes ten tak iest w samey rzeczy ważny, iż zasługuie na to, aby zastanowiono się dokładnie okiem filozoficznym nad trudnościami sprzeciwiaiącymi się ie-

go uskutecznieniu i nad pozornymi skutkami iego.

Systema pożyczki choćby naylepiey urządzone zawsze iest złym dla prowincyi potrzebuiącey takowey pomocy; lepiey iest niepożyczać, iak zaciągać długi chociażby z oszczędnością ile możności naywiększą i z porządkiem. Bardzo się ten myli, kto rozumie, że systema pożyczki iest źrzodłem, z ktorego każdy pieniądze czerpać może, i że wprowadzenie iego wszelkiemu niedostatkowi ich zapobieży. Nie! systema pożyczki iest tylko sprężyną powiększaiącą bieg gotowych pieniędzy, lecz wprzod przez massę pieniędzy poruszone bydź musi.

Slązka, pomorska, nowo-marchiyska i zachodnio-pruska kassa kredytowa exystuie iuż przez niemały przeciąg lat, co spodziewać się każe, że doświadczenia przy skutku każdey z tych kass dostrzeżone służyć będą do nadania naywyższego stopnia doskonałości południowopruskiey kasie kredytowey maiącey bydź ustanowioney, ieżeli przy urządzeniu iey chronić się będzie błędow, ktore w tamtych spostrzeżono. Lecz rozmaite okoliczności każdey prowincyi maią taki wpływ do skutku systematu pożyczki, że

niemożno wnosić; iż urządzenie, ktore Slązk przynaymniey w pewnym względzie do wysokiego stopnia pomyślności podniosło, także dla Prus-południowych te same szczęśliwe mieć będzie skutki, ieżeli się nie będzie mieć przytym osobnego względu na mieyscowe okoliczności.

Prowincyonalne systema pożyczki w Szląsku zależy natym:

iż wszyscy posiedziciele dobr obowiązali się między sobą, każdemu poiedynczemu posiedzicielowi tyle pieniędzy pożyczyć, ile połowa szacunku iego wsi wynosi, tudzież zaręczyć wierzycielowi na wspolnym szacunku swych dobr bezpieczeństwo, i płacić mu nie tylko przyrzeczone połroczne prowizye w gotowych pieniędzach bez odtrącenia lecz także wypłacić na iego żądanie cały kapitał za połrocznym wprzod wypowiedzeniem.

Takowego środku potrzeba było po zakończoney slązkiey woynie w roku 1763 do wyratowania od upadku spustoszoney całkiem prowincyi i do podźwignienia kredytu właścicielow dobr, ktorzy dla niedostatku pieniędzy nie byli w stanie, pobudować swoie spalone budynki

gospodarskie, lub zakupić sobie potrzebny inwentarz przez woynę wyniszczony, i zyskać przez rolnictwo z ziemi tyle, ile potrzeba było do spłacenia ciążących dobra kapitałow. Nieskończone processa konkursowe, ktore koniecznym były tego skutkiem, tak powszechną wzbudziły w kapitalistach nieufność przeciw posiedzicielom dobr, iż ta sztuczna czynność; przez ktorą prowincya stała się nieiako pośrednikiem między posiedzicielem wsi i wierzycielem, koniecznie potrzebną była do przywrocenia tak potrzebnego we wzaiemnych interessach zaufania; potym dopiero wierzyciel nie kłopotał się ani o domowe okoliczności swego dłużnika ani o iego moralny charakter, i był pewny punktualnego zapłacenia swych prowizyow, na czym w istocie samey cały kredyt zależy.

Jednakowoż samo systema pożyczki niebyłoby potrafiło zgromadzić summy do ożywienia upadłego rolnictwa i fabryk potrzebne, lubo tu i owdzie nie ieden martwy kapitał ze skrzyni nieufaiących posiedzicieli wywabiło, gdyby trzy szczęśliwe po sobie następuiące żniwa od roku 1770 aż do roku 1772 wśrod powszechney drogości w sąsiedzkich kraiach niebyły wprowadzi-

ły do prowincyi znaczney massy pieniędzy, i gdyby przez szczegulnieyszą troskliwość oraz choyność krolewską, przez ktorą Fryderyk Wielki kraiowy przemysł wspierał, niebyła przywrocona wkrotce stateczna przewaga w balansie handlowym, przez co wprowadzone zostały do prowincyi summy, ktore systema kredytowe w prędszy bieg wprawiły. Bez tych szczęśliwych zdarzeń byłaby się zapewne ta sztuczna machina zastanowiła, ponieważ iest wieczną prawdą, że massa pieniędzy w prowincyi może tylko bydź powiększona przez zbywaiące produkta kraiowe i towary fabryczne, ieżeli te czynią korzystną przewagę w handlu. Gdzie takowey przewagi brakuie, tam nic niepomoże systema pożyczki; i chociażby to naydowcipniey było ułożone, zgoła, chociażby w początku przez kilka milionow gotowych pieniędzy zasilone było, ta massa zmnieyszy się wczasie, i cała machina przestanie się ruszać. Jeżeli porownamy stan Slązka, iaki był w początku ustanowienia kassy kredytowey, ze stanem Prus - południowych, obydwie prowincye zdaią się bydź sobie bardzo podobne, lecz przy dokładnieyszym roztrząśnieniu okażą się okoliczności bardzo ro-

żne, tak dalece, iż Prussy-południowe niemogą sobie podchlebiać, że zbieg wielu szczęśliwych okoliczności nawet przy naydzielnieyszym wsparciu rządu sprzyiać tak będzie iak w Slązku wypadkowi systematu pożyczki.

Slązk miał dawno korzystny balans handlowy, były w nim fabryki i rękodzieła, kray był dobrze ukształcony, woyna tylko przerwała na nieiaki czas iego stan kwitnący; prowincya ta podobna była, że tak rzekę, do zdrowego ciała, ktorego siły febra przytłumia, lecz przychodzi zaraz do zdrowia samo przez się przy dobrey dyecie, iak tylko febra ustanie. Przeciwnie Prussy-południowe podobne są do człowieka młodego, ktorego zdrowie zniszczone iest zupełnie przez długie nieporządne dyety i rozwiozły sposob życia, ten za pomocą tylko długiey i ścisłey kuracyi znowu do sił przyiść może, ktore mu natura dała. Ziemia w Prussach - południowych, biorąc w średnicę iest urodzayna, przyrodzenie uczyniło dla tego kraiu wszystko, coby ią połączone z pilnością i oświeceniem do wysokiego stopnia doskonałości doprowadzić go mogło; lecz duch bywszey konstytucyi, ktory przemysłowi naymniey sprzyiał, poddaństwo chłopow i ciąg

więcey 30 lat, pod czas ktorych prawie zawsze w kraiu rozruchy panowały, są przyczyną, iż niemogł ten kray przyiść ieszcze do tego stopnia pomyślności, do iakiego doszli sąsiedzi iego, i ieszcze daleko za niemi się został.

Prussy - południowe niemiały nigdy rękodzieł i fabryk, szczupła liczba wełnianych materyow tu i owdzie fabrykowanych n. p. w Miedzyrzeczu, Rawiczu, Wschowie, Rogoźnie i t. d. nic nie znaczy przynaymniey w stosunku do wielkiey obiętości całego kraiu, lub dopiero niedawno na nieiaki zasługuią wzgląd. Jego niezmierne bory częścią są zniszczone przez nieporządne gospodarstwo, częścią te lasy, ktore zawieraią w sobie zdatne do cięcia drzewo, nie czynią żadnego dochodu z przyczyny trudności przewiezienia go do spławney rzeki: niezostaie się więc do przedaży tylko surowa wełna, ktora dla swey złey własności za małą przedaie się cenę, cokolwiek bydła i zboża, ktorego ziemia niewydaie w tey ilości, ileby wydawać mogło przy lepszey uprawie. Tymi trzema artykułami handlowemi były przymuszone teraźnieysze Prussy - południowe, opłacać od wieku kupcom zagranicznym wszystkie towary do zbytku

służące, i z ciężkością byłyby wystarczyły, gdyby szczupła liczba ludności, ponieważ tylko około 900 ludzi na każdą milę kwadratową rachowano, i bardzo mierne potrzeby stanu wieyskiego, do ktorego większa część wspomnioney liczby ludności należała, niebyły utrzymywały wydatek z dochodem w nieiakiey rownowadze; i ztąd to iedynie pochodziło, że wśrod takowych okoliczności możni Magnaci prowincyow mogli dochody swych dobr w Warszawie trawić, i że ieszcze zawsze pewna summa pieniędzy w kraiu cyrkulowała, za pomocą ktorey załatwiano wprawdzie lecz bardzo biednie interessa swoie. Rewolucya roku 1793 odmieniła cokolwiek stan rzeczy. Wielu posiedzicieli maiących dobra w rossyiskich i austryackich prowincyach wyprzedali swoy maiątek w Prussach-południowych, wyprowadziwszy się z pieniędzmi tam, gdzie skład rządu naylepiey z ich arystokratycznymi skłonnościami zgadzał się. Inni przedsiewzięli podroże, straciwszy w Rzymie, Paryżu lub Dreznie dochody swych dobr i to wszystko, co z swego maiątku przed czuynością Policyi kraiowey schronic i wywieść mogli. Przez Oficyantow potrzebnych do nowey formy

rządu powiększyła się klassa konsummuiących mieszkańcow przynaymniey trzema tysiącami familiow, rachuiąc do tego woyskowych, lecz uprawa ziemi niepostąpiła iednak w tym samym stosunku. Daymy to, że podług miernego rachunku każda z tych familiow potrzebuie rocznie wina, cukru, kawy, i innych towarow zagranicznych, chociażby tylko za 50 tal., wynosi to przez dziewięć lat od czasu opanowania prowincyi, milion trzy kroć pięć dziesiąt tysięcy talerow, ktora summa dawniey w kraiu krążyła, lecz potym bez powrotu zginęła.

Wygurowane rolnictwo i przemysł niezastępuie przynaymniey teraz ieszcze tey straty. Gdy zaś przy wybieraniu podatkow kraiowych z większym teraz porządkiem i dokładnością iak dawniey postępuie się, gdy po odtrąceniu potrzebnych wydatkow publicznych corok pewna zbywaiąca w prowincyi summa wychodzi z cyrkulacyi, zdaie się, iżby z tego wszystkiego naturalnie wnosić można, że massa krążących pieniędzy gotowych od czasu do czasu zmnieyszać się, i co rok niedostatek ich powiększać się musi, iak dotychczas było, dopoki nakoniec nienastąpi powszechne zastanowienie się intere-

sow, tak iak następuie naturalna śmierć, gdy krew do szczętu ubiegnie. Żadne systema pożyczki niemoże uleczyć takowey choroby, chociażby iak naydowcipniey było ułożone, gdyż iest tylko pozornym środkiem niewykorzeniaiącym z gruntu złego, ktore tak długo powiększać się będzie, dopoki się tak wiele surowych lub wyrabianych produktow w prowincyi niezyska, i zagranicznym kupcom zaprzedanych niebędzie, iżby przez to strata gotowych pieniędzy wychodzących z prowincyi za towary zagraniczne nadgrodzoną była, słowem, dopoki rownowaga handlowa przywroconą niezostanie; z czego okazuie się, iż do przywrocenia utraconych sił ciała narodowego potrzebny iest nietylko balans handlowy, lecz także przewaga handlu.

Jakim sposobem tę trudną kuracyą uskutecznić potrzeba, nienależy do celu pisma niniey-szego; spodziewać się tylko powinniśmy po mądrości rządu, iż użyie nayprzyzwoitszych środkow, ieżeliby prowincya w takową chorobę wpaść miała, iak się ze syptomatow domyślić należy. Także niemożno przeczyć, iż złemu znacznie zapobieżono przez to, co się iuż dla lepszey uprawy ziemi

stało, tudzież przez wyczyszczenie rzek, przez wsparcie fabryk sukiennych, przez zniszczenie szkodliwego pokątnego handlu towarow zagranicznych i t. d. Z tego co się powiedziało, okazuie się, że przynaymniey nie w prowincyi samey szukać potrzeba summ potrzebnych do urządzenia pożyczki, chociażby tu i owdzie niektorzy dobrzy gospodarze lub polityczni spekulanci mieli cokolwiek leżących pieniędzy w szkatułach, iak wieść powszechna potwierdza.

Szacunek wszystkich szlacheckich dobr w departamencie Poznańskiey Regencyi, rachuiąc tylko podług kontraktow, wynosi ogulnie 40. milionow talerow. Jeżeli te dobra wszystkie podług stosownych prawideł otaxowane będą, co przy urządzeniu kassy kredytowey koniecznie nastąpić musi, można wnieść bezpiecznie, iż ten szacunek powiększy się iedną połową, to iest: do 60. milionow talerow. Podług zwyczaynych przepisow kassy kredytowey może posiedziciel wsi otrzymać pożyczanym sposobem połowę szacunku wynalezionego przez taxę, w papierach zastawnych, ktore są cechą gotowych pieniędzy; i daymy to, że trzecia część szacunku wszystkich dobr iest za-

dłużona, więc summa wszystkich pożyczkow w tychże papierach wynosiłaby 20. milionow talerow: ztąd można wnieść, że właśnie takowa summa iest w samey rzeczy potrzebną do spłacenia wszystkich rzeczywistych długow ciążących iuż teraz wszystkie dobra, do zaspokoieniach wszystkich roszczonych do nich pretencyow, do spłacenia rodzeństwa posiedzicielow, i do przyprowadzenia zniszczonych po części dobr do takowego stanu, iak sobie każdy stały gospodarz życzyć powinien, aby ile możności naywyższy dochod z nich brać mogł. Jeżeliby ten rachunek zdawał się bydź nadto wielki, przypomniymy sobie tylko skłonność narodu do woiażowania, do zabaw, i do zbytku w domowym pożyciu, ktory zapewne nie iednego właściciela przywiedzie do korzystania z powiększenia swego maiątku, ktore przez taxę zdaie się bydź tylko pozorne, i do zaspokoienia swey ulubioney skłonności zadłużania całey połowy swych dobr. Doświadczenie spostrzegane dotąd przy urządzeniu kredytu nauczyło, że do zaspokoienia bieżących wydatkow na utrzymywanie machiny w nieprzerwanym biegu potrzeba prawie dziewiątey części summy krążących fandbryfow

w gotowych pieniądzach; więc kassa kredytowa dla Prus - południowych potrzebowałaby w gotowiznie na fundusz dla Poznańskiego tylko Departamentu przynaymniey dwa miliony talerow, (* ktorą summę, ieżeliby iey w kraiu niemożno dostać, za granicą zaciągnąć potrzeba; lub gdyby to nastąpić niemogło, ten niedostatek musiałby bydź zastąpiony przez wprowadzenie pieniędzy papierowych.

Spodziewać się wprawdzie należy, iż dobry skutek z wprowadzenia kassy kredytowey nakłoni nieufaiących kapitalistow, ieżeli tacy są w kraiu, i odmawiaiących do tych czas swych pieniędzy szczegulnemu właścicielowi, trzymaiąc ie raczey bez użytku w szkatułach, iż ie powierzą stanowi ziemiańskiemu staiącemu się pośrednikiem między wierzycielem i dłużnikiem, gdyż

*) Gdyby kredyt stanow ziemiańskich zaraz w początku był utwierdzony; daleko mnieysza summa wystarczałaby wprawdzie na zapłacenie prowizyow i na zmienianie tu i owdzie fandbryłow za gotowe pieniądze; lecz w Prussach - południowych na to się spuszczać nie można. Niezwyczayność pieniędzy papierowych mogłaby razem wielu posiedzicielow pobudzić do zamienienia swych fandbryłow na gotowe pieniądze, przezco systema w ten sam krytyczny wpadłoby stan, w iakim znaydowała się slązka kassa kredytowa w pierwszych latach swego powstania, z ktorego tylko przez nadzwyczayne środki mogła bydź wyrwaną. Bezpiecznieyszą zatym iest rzeczą, aby nie ścieśniać nadto bardzo massy gotowych pieniędzy.

mogą bydź pewni, że im regularnie prowizye będą wypłacane. Ale z tego cośmy wyżey przytoczyli, niemożno się iednak spodziewać, że cała summa potrzebna do funduszu przez pożyczkę w prowincyi będzie mogła bydź przysposobioną, więc potrzeba będzie, iak to iuż przepowiedzieć można, chwycić się iednego z dwoch innych sposobow.

Jeżeli się zastanowiemy teraz nad politycznymi wątpliwościami sprzeciwiaiącymi się naturalnie w nowo nabytey prowincyi ufności cudzoziemca mało maiącego wiadomości o prawdziwym stanie rzeczy, zawsze iest trudną rzeczą, przepowiedzieć, czyli uda się zaciągnienie za granicą pieniędzy, zwłaszcza gdy zewnętrzny pozor, na ktory kredytor zawsze patrzeć zwykł, okazuie niedostatek i nędzę; oprocz tego w naypomyślnieyszym przypadku takowa pożyczka iest tylko pozornym środkiem, czyniącym w kilka lat złe ieszcze gorszym, ieżeli przez płacenie prowizyow znikną gotowe pieniądze z kraiu, i ieżeli w tym przeciągu czasu szczęśliwy balans handlowy niebędzie ieszcze mogł bydź przywrocony.

Nad pożyczkę w gotowych pieniędzach należałoby przekładać pieniądze papierowe,

gdyż te są wcale pożytecznym środkiem zastąpienia niedostatku gotowych pieniędzy, gdyby tylko były niemi załatwiane interesa w samym kraiu; ieżeli zaś mowa iest o liczeniu cudzoziemcom, do ktorego tylko brzmiący metal, iedyna moneta w świecie, użyty bydź może, w takowym przypadku pieniądze papierowe naymnieyszego nie czynią pożytku. Dopoki więc handel kraiowy takich przynosić niebędzie korzyści, aby kray po odtrąceniu tego, co na towary zagraniczne potrzebuie, za swoie produkta przedane za granicą ieszcze coś dostać mogł, dopoty pieniądze papierowe niemogą czynić żadnego zysku. Gotowe pieniądze w tym przypadku wyszłyby do szczętu z kraiu, zostałyby się tylko pieniądze papierowe, przez co zamięszanie i nędza powszechna doszłaby do stopnia wysokości niepodobney do wiary.

Nie przeczę, iż wprowadzenie kassy kredytowey przynosi wielkie korzyści dla tey prowincyi, ktora iey potrzebuie, z ktorych to korzyści użytkuie tak dłużnik iak i wierzyciel. Właściciel potrzebuiący pożyczki do zaspokoienia swego długu lub polepszenia swych dobr, dostaie pieniędzy z łatwością za słuszną

prowizyą, nie opłacaiąc się drogo stręczycielom, nie wpadaiąc w ręce uciemiężaiącego lichwiarza, i nie lękaiąc się wypowiedzenia kapitału, ieżeli regularnie prowizyą płaci, ieżeli zaś dobrym iest gospodarzem, może chociaż i naymnieyszą kwotę zbywaiącą od dochodu swych dobr obracać na zaspokoienie otrzymaney pożyczki.

Wierzyciel nie kłopota się o gospodarstwo i charakter moralny swego dłużnika, odbiera swoie prowizye w czasie wyznaczonym bez upominania się i procesu i nie obawia się zawikłania długiey sprawy konkursowey. Jednakowoż przy tych wszystkich korzyściach systema pożyczki iest tylko lekarstwem, ktorego zdrowe ciało narodowe wcale nie potrzebuie, i ktorego zażywanie stać się może iemu szkodliwym. Prowincye magdeburgska, halberstadcka, i westfalska znayduiące się bez tego sztucznego sposobu w kwitnącym stanie, są tego dowodem. Potrzeba więc przed użyciem takowego lekarstwa, roztrząsnąć pilnie, czyli prowincya w samey rzeczy w takim stanie choroby znayduie się, iż potrzebuie pomocy. Szczegulniey powinno to nastąpić w Prussach południowych w pewnym czasie przy dokładnym porownaniu

szacunku wchodzących i wychodzących towarow, aby zapewnić się o stanie rownowagi handlowey, bo chociaż z tego, co się powiedziało o handlu bywszey Polski i o sposobie pożyczki pod czas Ś. Jana, zdaie się okazywać niedostatek gotowych pieniędzy, i chociaż samo nawet powszechne żądanie wprowadzenia kassy kredytowey dowodzi iestectwa takowey polityczney choroby, nie iest atoli ieszcze pewno, że to złe wynika w samey rzeczy ze szkodliwego balansu handlowego, gdyż może także powstać z przypadkowych okoliczności, ktore tylko przez nieiaki czas trwaią; tak dalece, że za kilka lat samo przez się zginie bez zaradzenia potrzebnego. Bydź może, iż prowincya południowo pruska poniosła razem przez kilka niespokoynych lat nadto wielką stratę w pieniędzach, ktora pod czas Świętego Jana tym bardziey się czuć daie, im bardziey się właściciele o pieniądze ubiegaią. W takowym przypadku stan iey podobny iest do okaleczenia, ktore przy nieprzerwaney spokoyności, i dobrey dyecie zagoione bydź może. Stan rzeczy odmienił się teraz, uprawa rol doskonali się, rękodzieła sukienne rozszerzaią się, czyniąc względ-

dem dawnych czasow znaczny zysk, na ktory iednak tylko tak długo bezpiecznie spuszczać się można, dopoki Rossya robić nie będzie dosyć sukna wystarczaiącego na iey potrzebę, co ieszcze długo nienastąpi Gdy się narod powoli przyzwyczai, załatwiać swoie interesa pieniężne przez cały rok, nie trzymaiąc się pewnego terminu, i gdy zniknie zupełnie nadzieia odmiany teraźnieyszego politycznego kształtu rządu, na ten czas każdy właściciel utrzymywać będzie dobre gospodarstwo w swoiey wsi i starać się nadewszystko, płacić regularnie prowizye, poczym kredyt upadły sam się podniesie; zaś ustanowienie kassy kredytowey może tylko przyłożyć się do przybliżenia tego szczęśliwego punktu czasu, coby w innym przypadku tak prędko nastąpić niemogło. Gdyby się zaś po troskliwym porownaniu wchodzących i wychodzących produktow okazać miał szkodliwy dla prowincyi balans handlowy, na ten czas systema pożyczki byłoby wcale nie pożyteczne; w tym razie do wygładzenia złego potrzeba będzie fundamentalney kuracyi. Każdy przypadek powinno poprzedzić roztrząśnienie, aby mogł bydź lepiey określony wybor tych środkow, ktore do przyspo-

sobienia potrebnych pieniędzy użyte bydź muszą. Jeżeli okoliczności sprzyiać będą wprowadzeniu papierowych pieniędzy, potrzeba ieszcze zastanowić się, czyli ten proiekt z pożytkiem dla Prus południowych uskutecznionym bydź może; ponieważ kray ten mało iest przyzwyczaiony do symbolicznych pieniędzy, a niechęć przeciw tey niezwyczayney monecie mogłaby łatwo zniszczyć cały plan w iego zaraz powstaniu.

Daymy to, iż z roztrząśnienia balansu handlowego naypomyślnieysze wynikną wypadki, że z przekonaniem wnosić będzie można, iż wprowadzenie systematu pożyczki użytecznym iest dla prowincyi, to znayduią się ieszcze inne niektore zwłaczaiące przeszkody, ktore wprzod uprzątnione bydź muszą, nim się do samey rzeczy przystąpi; o tych przeszkodach nadmienić tu ieszcze krotko należy.

Pierwszą przeszkodą są protestacye zapisane prawie na każdey wsi w księdze hypoteczney, te ściągaią się do pretencyow przez właścicielow nieprzyznanych. Właściciel wsi protestacyami obciążoney niemoże przystąpić do systematu pożyczki, gdyż takowe protesta-

cye sprzeciwiaią się hypotecznemu bezpieczeństwu. Musi więc wprzod nastąpić wymazanie ich za sądownym zezwoleniem tych, ktorzy ie zapisać kazali: gdyby zaś to w dobroci nastąpić niemogło, takowe wymazanie wyrobione bydź powinno przez proces; nadczym upłynęłoby, leko rachuiąc, pięć lat z przyczyny mnogości protestacyow.

Księga hypoteczna okaże wielką liczbę takowych protestacyow; a gdyby po pilnym przeyźrzeniu iey miało się odkryć, że wiele dobr iuż nad połowę szacunku obciążonych iest długami, i że z powodu tego posiedzicielc ich niemogliby wcale przystąpić do systematu pożyczki, otoż iest druga niemała przeszkoda, dla ktorey mieć należy troskliwy wzgląd na stan posiedzicielow dobr pogorszony ieszcze bardziey przez wyłączenie ich od tego urządzenia.

Trzecią przeszkodą iest niedostatek kassy ogniowey, ktora dla kraiu południowo pruskiego daleko iest ważnieyszą i do utwierdzenia kredytu potrzebnieyszą, iakby za pierwszym rzutem oka rozumiano. Lubo przy otaxowaniu dobr ziemskich mało się mieć zwykło względu na budynki, i dla tego zdaie się, iak gdyby

szacunek wsi przez pożar nie wiele mogł bydź zmnieyszony, są atoli wyiątki, dla ktorych naywiększy ma wpływ pożar nieszczęśliwy do dochodow wsi, czego dosyć częste przykłady dowodzą. Znaczna część dochodu wielu maiętności, do ktorych średnie należą miasta, składa się z propinacyi; iey zysk zależy od pomyślnego stanu mieszkańcow. Gdy ktore miasto pożar zniszczy, mieszczanie będąc ogołoceni z pomocy kassy ogniowey, nie są w stanie pobudowania swych domow, lub osiadaią tam, gdzie im daią korzyści; tym sposobem gospodarstwa i rzemiosła nikną bez powrotu, a dochody dobr zmnieyszaią się prawie więcey iak połową.

Pozwolmy, że maiętność otaxowana iest na 100,000 talerow, rachuiąc wszystkie użytki gospodarskie, że propinacya roczna wynosi 3000. talerow, że iest na tey maiętności 50,000 talerow długu we fandbryfach; okaże się, że ledwo iest dostateczne bezpieczeństwo dla 40,000 talerow, ieżeli dochod z propinacyi odpadnie; tę stratę muszą ponosić współczłonki stanu ziemiańskiego, ponieważ taki iest duch ich układu względem pożyczki. Z tego przekona się każdy, chociażby sobie naybar-

dziey tego urządzenia życzył, iż niemożno dopoty pomyśleć o wprowadzeniu kassy kredytowey, dopoki przeszkody uprzątnione nie zostaną. Bydź może, że na szczęście Prus-południowych odmienią się okoliczności, ktore w narodzie pragnienie tego środku wzbudziły, ale ieżeli trwać ieszcze będą w ten czas, gdy wszystkie przeszkody usuyną się, i ieżeli wprowadzenie kassy kredytowey koniecznym iest, uczynić przynaymniey należy ten polityczny opiat posiedzicielom dobr potrzebuiącym tego lekarstwa iak naymniey szkodliwy przez przyięcie nayłagodnieyszych prawideł taxy.

Biada posiedzicielowi, ktory przez wysoką taxę swych dobr zwodzić się daie, mniemaiąc się bydź w samey rzeczy bogatszym, i powiększaiąc w proporcyi swoie wydatki, lub ktory przy spłaceniu rodzeństwu ich części z dobr taxę za fundament brać musi. Taxatorowie maią pospolicie wzgląd na polepszenia i na dochod, iaki tylko przez stateczne gospodarstwo zyskać się może, gdy zaś uprawa i polepszenie w rownym zawsze zostaie stanie, posiedziciel ledwo połowę dochodu zebrać potrafi.

Przypuśćmy tu ten przypadek, iż dziedzic wieś z maiątku oyczystego na 100,000 talerow otaxowaną w tey cenie przyiął, z ktorey trzema siostrom 25,000 tal. a iednemu bratu 37,500 tal. spłacić musi; zostanie mu się 37,500 talerow; z prowizyow tego kapitału mogłby się dostatecznie utrzymywać z swoią familią, lecz to zdaie się tylko, bo ieżeli do spłacenia swego rodzeństwa potrzebuie 62,500 talerow, ieżeli otrzyma na to 50,000 talerow we fandbryfach z kassy kredytowey, ieżeli oprocz tego kapitału ieszcze od 12,500 talerow swoiemu rodzeństwu prowizyą opłacać musi, dochod zaś wsi niewynosi więcey iak 2500 do 3000 talerow, przeto w pierwszym zaraz roku nie będzie w stanie, zaspokoić prowizyi, poczym następuie nieochybna sekwestracya, albowiem stan ziemiański ani na ieden miesiąc zapłacenia prowizyow zwlec niemoże, gdyż iest obowiązany, przyięte przez siebie obowiązki dopełniać punktualnie.

Także bywać zwykło skutkiem systematu pożyczki, że chciwi zysku spekulanci prowadzą szkodliwy handel dobr, podnoszący cenę ich do tak wielkiego stopnia, iż nawet kassa kredytowa w niebezpieczeństwo wpaść może, zwła-

szcza gdy upada cena zboża, lub gdy rząd iest przymuszony przez okoliczności, zatamować wywoz iego. Takowemu złemu można atoli zapobiedz przez przyięcie cokolwiek wyższey prowizyi iak iest zwyczayna, co w ogulności dla Prus-południowych pożyteczną byłoby rzeczą. Lecz obiaśnienie prawideł, podług ktorych by tu postąpić wypadało, nienależy do zamiaru tego pisma tylko do planu nayprzyzwoitszego urządzenia kassy kredytowey dla Prus-południowych. Tu należało tylko tymczasowie roztrząsnąć, pod iakiemi warunkami korzystna iest dla prowincyi kassa kredytowa; i co poprzedzić musi, aby się zapewnić, że wprowadzenie iey będzie pożytkiem dla Prus-południowych. Jeżeli na to zapytanie pomyślna nastąpi odpowiedź, i ieżeli autor tego pisma szczerze życzący pomyślności swey drugiey oyczyzny podchlebiać sobie może, że przyięte będzie dobrze od narodu, ostrzega sobie dokładne w innym piśmie obiaśnienie prawideł, iak postąpić sobie należy przy wewnętrznym urządzeniu systematu pożyczki dla Prus-południowych, aby ie ile możności naykorzystnieyszym uczynić dla prowincyi.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 16 27 05 14 001 3

reprint

Dochód przeznaczony na konserwację Zamku

KDA-6 z. 7774 n. 5.000 egz. — A-9/378 — 85.02